

rint — s ezeket nem mindig sikerült közös nevezőre hoznia: közli elsősorban a Fővárosi Könyvtár Budapestiensia-gyűjteményének vonatkozó címeit, közli azután (ami külön jelentőséget is ad) BALLAGI ALADÁRnak a kérdésére vonatkozó cédulaanyagát, s végül közli azokat az adatokat, amelyeket bibliográfiai forrásmunkákban kutatót fel. A három szempont kétségtelen heterogeneitása elsősorban a lelőhelyek megjelölésében okoz könnyen félreérthető egyenlőtleniséget: 1. az FK-adat önmagáért beszél, jelenti, hogy a könyv lelőhelye épp a Fővárosi Könyvtár; 2. Ballagi megjelöli mindazokat a helyeket, ahol tudomása szerint a könyv megtalálható; vannak viszont esetek, mikor semilyen lelőhelyet meg nem jelöl: nem akarjuk Ballagit Thaly Kálmánnal összemérni, de mégis ezekben az esetekben valamiféle bizonyítékot kellett volna keresni adatainak alátámasztására; 3. ahol bibliográfiai munkák szolgálnak a felvétel egyetlen alapjául, ott e források ugyanúgy magukban állanak, mint az 1. esetben: de míg ott a magányos adat reális lelőhelyre utal, emitt csak egy másodlagos, irodalmi lelőhelyet jelent, ami újból megbontja a szerkesztés egységét. A szempontoknak ez összeegyeztethetlenségéből fakadnak oly esetek, mikor egy FK-adat mellett három bibliográfiai forrás is szerepel, viszont sokszor áll magányos FK jelzés olyakor is, mikor az illető adatot más bibliográfiaiak is hozzák: itt nem ártott volna egységet teremteni. Eme nagyobbára pusztán teoretikus megjegyzések persze nem akarják rontani és nem is ronthatják KELENYINEK az érdemeit, sőt inkább: munkájának nehézségeire rámutatván, inkább annak jelentőségét vannak hivatva kidomborítani. Mert hisz bizonyos, hogy műve — a lelőhelyrészlettől eltekintve — nemcsak jó történeti segédeszköz, hanem könyvtári szempontból is nagyjelentőségű: megkönnyíti egyrészt a vonatkozó Hungarica-anyagnak fokozatos beszerzését, másrészt azt, hogy a többi könyvtárak ez értékes anyagot saját állományukból külön kiemelhesék. KELENYI munkáját bősége teszi erre alkalmassá s épp e bőség nem lett volna elérhető, ha nem bánt volna kissé liberálisabban a bibliográfiai következetesség merev szabályaival.

Ezúttal is őszinte elismerés illeti a Fővárosi Könyvtár évkönyveit s kívánjuk, hogy az irántuk való érdeklődés együtt fokozódjék azoknak szemellátható értékgyarapodásával.

MÁTRAI LÁSZLÓ.

Pázmány Péter ismeretlen magyar könyve. *Okok, nem okok.* Pozsony, 1631. Hasonmásban közrebocsátja és ismerteti STRIPSKY HIADOR. Budapest, 1937. Nyomtatták a Pázmány-Egyetem Könyvsajtóján. 23 (3), 15 (1) l. 8°.

1626-ban jelent meg Bécsben PÁZMÁNY PÉTERNEK *A Sz. Irásrul és*

az *Anyaszentegyházról két rövid könyvecskék* című munkája, amely évekig tartó hitvita kiindulópontja lett. Protestáns részről az első támadás 1629-ben látott napvilágot Debrecenben PÉCSVÁRADI PÉTER nagyváradai prédikátor *Feleleti, Pázmány Péternek, Esztergami Érseknek két könyvecskéire* címen, melyre 1630-ban katolikus részről válasz kiadták a *Jó nemes Váradnak gyenge orvoslását* Pozsonyban. E munka szerzőjéül a címlapon SALLAI ISTVÁN (pozsony-)püspöki plébános van feltüntetve. A régebbi irodalomtörténetírás SALLAI nevét álnevnek tekintette és a munkát mint PÁZMÁNY szerzeményét könyvelte el. DANIELIK (Magyar Írók, II. 274.) volt az első, aki a *Várad Orvoslását* nem sorolta PÁZMÁNY írásai közé, ugyanígy FRAKNÓI VILMOS sem (*Pázmány Péter élete és kora*, Pest, 1869. II. 420—421.), minthogy SALLAI élő személy volt, akinek még három más művéről is tudomásunk van az 1630. évből. Az eddig ismeretlen s most kiadott, magában véve elég jelentéktelen *Okok, nem okok* című könyvecske, mely a pannonhalmi bencés-könyvtár egyik kolligátumából került elő, nemcsak arról ad hírt, hogy ez a vita a *Várad Orvoslásának* megjelenése után sem szűnt meg, hanem STRIPSKY szerint perdöntő bizonyíték a *Várad Orvoslása és az Okok, nem okok* PÁZMÁNY-szerzősége mellett is.

Az *Okok, nem okok* maga is válaszadás PÉCSVÁRADINAK egy elveszett vagy legalább is ezideig lappangó könyvére, mely feleletképen jelent meg a *Várad Orvoslására*, s rekonstruált címe, STRIPSKY szerint, valószínűleg *Kilenc okok* lehetett. PÉCSVÁRADI — amint az *Okok, nem okok* című munkának az elveszett *Kilenc okok*ból vett idézeteiből kitűnik — a *Várad Orvoslását* PÁZMÁNY művének tulajdonítja, s iratában mindvégig az érsekkel vitázik. Minthogy az *Okok, nem okok* szerzője ezen állítás ellen nem tiltakozik, STRIPSKY annál bizonyosabbnak látja, hogy a *Várad Orvoslása és az Okok, nem okok* SALLAI ISTVÁNJA mögött PÁZMÁNY rejtőzik. Az érvelés igen tetszetős és eddig elfogadhatónak is látszik. Magában az sem lenne baj, hogy SALLAI valóban élő személy volt, mert hiszen, amint ismeretes, PÁZMÁNY írt egyes kortársainak neve alatt is. Kérdés azonban, hogy PÉCSVÁRADINAK hiteles értesülései voltak-e arról, hogy a *Várad Orvoslását* valóban PÁZMÁNY írta, vagy pusztán afeletti sértődöttségében intézte a *Kilenc okok* című — egyelőre ismeretlen — könyvét egyenesen az érsekhez, mert az nem a maga nevében bocsátotta ki feleletét, amit a nagyváradai prédikátor elvárt volna? A *Kilenc okok* közül éppen a legelsőre adott felelet arra enged következtetni, hogy PÉCSVÁRADI holmi plébánossal nem volt hajlandó vitázni. Ebből szinte úgy érezzük, mintha PÉCSVÁRADI maga sem lenne egészen bizonyos benne, hogy

a *Várad Orvoslását* PÁZMÁNY írta-e vagy sem. Éppen ezért közel-fekvő az a gondolat, hogy a prédikátor nem azért támadta a *Kilenc okokban* PÁZMÁNYT, mert meggyőződése volt, hogy őt takarja a SALLAI név, hanem mivel nem akart tudomást venni a „plébánosról“, s tüntetőleg hangsúlyozni kívánta, hogy ő kezdettől fogva az érsekkel elegyedett vitába, s ezentúl sem hajlandó mással csatázni.

SALLAI neve alatt megjelent *Okok, nem okok* című könyvecske valóban nem tiltakozik PÉCSVÁRADI ama megjegyzése ellen, hogy a *Várad Orvoslásának* szerzője PÁZMÁNY. Erre mindössze annyit mond: „Bár úgy volna-is... Hiszen Igére, nem személyre kel nézni az igaz Tanitónak. Csak Érsek-ellen tartozol-e óltalmazni Vallásodat?“ Ennél több támasztékot a további szöveg sem nyújt. A végefelé azonban van egy elszólás-féle; PÉCSVÁRADI ugyanis azt veti az érsek szemére, hogy a pozsonyi országgyűlésen megszentenciázták, mire az *Okok, nem okok* szerzője keményen kifakad: „Illyen nagy dolgot, illyen emberre fogni, ami soha sem vőlt azt ily bátran irnyia, oly vakmerő szemtelenség, kinél nagyobb nem lehet a Pokol-béli ördögben.“ Nem valószínű, hogy a dicsérő „ilyen ember“ kifejezést PÁZMÁNY önmagára értve használta volna. Nagyobb probléma azonban, hogyha valóban PÁZMÁNY a szerzője a *Várad Orvoslásának*, akkor miért nem ismeri ezt el nyiltan az *Okok, nem okok* című könyv, s miért kellett egyáltalán ez utóbbinak is SALLAI neve alatt megjelennie, ha az ellenfél már úgyis tudta, hogy kit rejt ez a név? A kérdés első felére, PÁZMÁNY szerzősége esetén, talán azzal felelhetünk, hogy az érsek szempontjából a vita folyamán a szerző kilétének felfedése nem bírt különösebb fontossággal, ha pedig SALLAI volt az író, akkor talán a nagyobb tekintély kedvéért hagyta meg PÉCSVÁRADIT ama hitében, hogy a vitairatok szerzője maga az érsek volt. A fentebbi kérdés második felének egyetlen megnyugtató megoldása az lenne, ha e munkákról teljes határozottsággal meg lehetne állapítani, hogy azokat SALLAI írta.

További kérdés tehát, vajjon SALLAI személy szerint lehetett-e ezen művek szerzője? STRIPSKY megtagad tőle minden literátus hajlandóságot, egyszerűen azért, mert papi tisztjét nem látta el hiánytalanul, s gyakran volt távol községétől (főként Nagyszombatban!). Nem hisz STRIPSKY abban sem, hogy SALLAINAK valami köze is lenne az említett munkához. FRAKNÓI feltevését is elveti (t. i., hogy SALLAI a szerző, de PÁZMÁNY talán átnézte a munkákat), azzal érvelve, hogy egy nem egészen feddhetetlen pap aligha lehetett az érsek munkatársa. Szóval STRIPSKY igyekszik PÁZMÁNYT kimosni egy kisebb hibából (mert hiszen SALLAI minden hanyagsága mellett is lehetett tanult fő és jó vitatkozó), de beleejti egy sokkal nagyobbba, amikor kijelenti, hogy

PÁZMÁNY csak a nevét vette fel a pozsony-püspöki papnak. Hihető-e, hogy PÁZMÁNY pusztá cégérül egy nem egészen feddhetetlen papjának a neve alá rejtőzött volna éppen egy protestánsokat támadó vitairatában! Van ezenkívül a pozsony-püspöki plébánia anyakönyvében egy 1731-ből való adat: „Nomina parochorum ex antiquo libro Ecclesiae huc transumpta“ címmel, amelyben ott van „Stephanus Szallay 1630, qui defendit scripta Petri Pázmány adversus quendam predicantem Varadiensem“. Ennek azonban STRIPSKY semmiféle bizonyító erőt nem tulajdonít, mivel késői bejegyzésről van szó. Holott egyáltalán nem valószínű, hogy ezen értesülés légbőlkapott lenne. A stílusra való hivatkozás sem elég meggyőző PÁZMÁNY szerzősége mellett, mert hiszen vitatkozó modorával egész iskolát teremtett a katolikus papok táborában.

Az itt előadottak kétségtelenül nem elégségesek annak biztos eldöntésére, hogy a *Várad Orvoslása* és az *Okok, nem okok* szerzőjét feltétlenül SALLAIban lássuk, bár a bécsi Pazmaneum 1681. évi katalógusa még három, címük szerint is leírt és tudtommal eddig még meg nem vizsgált munkát említ SALLAI neve alatt, melyekből arra lehetne következtetni, hogy a pozsony-püspöki plébános író ember volt (SZABÓ KÁROLY, amint a RMK I. 595. jegyzetéből kitűnik, ismerte ezen adatot, de külön tételként egyik művet sem vette fel munkájában), mégis e megfontolások arra készítenek, hogy STRIPSKY állítását bizonyos óvatossággal kezeljük. PÁZMÁNY szerzősége a *Várad Orvoslását* és az Egyetemi Nyomda csinos kiállításában most kiadott könyvecskét illetőleg egyáltalán nem látszik oly kétséget kizáróan bizonyítotttnak az *Okok, nem okok* alapján, mint ahogy azt STRIPSKY hinni szeretné.

VARJAS BÉLA.

Horváth Konstantin: Az „Egyházi Értekezések és Tudósítások“ (az első magyar kat. teol. folyóirat) története. 1820—1824. Versegly Ferenc és Horváth János levelezése. 1819—1822. Veszprém 1937. Egyházmegyei könyvnyomda. VIII, 100, 356 l. 4°.

A magyar folyóirat- és hírlapirodalom története inkább összefoglaló jellegű munkákban számolt be időszaki sajtónkról. Monografikus földolgozásunk alig akad. Érthető örömmel üdvözljük tehát HORVÁTH KONSTANTIN mintaszerű tanulmányát az első magyar katolikus teológiai folyóirat történetéről. A kiadvány, amint azt már a címe is jelzi, két részre oszlik. Az elsőben a szerző eredeti kutatásai alapján fölvezolja a folyóirat megalakulásának körülményeit, ismerteti tartalmát és rámutat azokra a személyi és tárgyi kapcsolatokra, amelyek nélkül a kiadvány másik részét alig érthetnénk meg. A második rész-